

I N S T Y T U T
A K T Y W I Z A C J I
R E G I O N Ó W

Stwierdzenie nabycia spadku - spadkobiercy nieobecni -

Niniejszy informator ma na celu przedstawienie podstawowych zagadnień związanych z przywołanym tematem i powstał w ramach realizacji zadania edukacji prawnej realizowanej w 2024 roku przez Instytut Aktywizacji Regionów

Stwierdzenie nabycia spadku z uwzględnieniem nieobecnych lub nieznanych spadkobierców w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego

W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku sąd ma obowiązek uwzględnić wszystkich spadkobierców. Pojawia się jednak pytanie, jak sąd powinien postąpić w sytuacji, gdy znani spadkobiercy nie są obecni, ich miejsce zamieszkania nie jest znane lub gdy istnieją spadkobiercy, których tożsamość jest nieznaną. Odpowiedź na to pytanie znajduje się w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c.).

1. Sytuacja, gdy spadkobiercy są znani, ale ich adres zamieszkania jest nieznaną

Jeśli w trakcie postępowania sądowego ustalono, że istnieją spadkobiercy, ale ich miejsce zamieszkania nie jest znane, sąd może podjąć określone działania w celu ochrony ich praw. Przede wszystkim zastosowanie ma tu art. 143 k.p.c., który stanowi, że w sytuacji, gdy miejsce zamieszkania strony (w tym przypadku spadkobiercy) jest nieznaną, sąd może ustanowić kuratora.

Rola Art. 143 k.p.c.:

„Jeżeli stronie, której miejsce pobytu nie jest znane, ma być doręczony pozew lub inne pismo procesowe wywołujące potrzebę podjęcia obrony jej praw, doręczenie może do chwili zgłoszenia się strony albo jej przedstawiciela lub pełnomocnika nastąpić tylko do rąk kuratora ustanowionego na wniosek osoby zainteresowanej przez sąd orzekający.”

Kurator ustanowiony w trybie art. 143 k.p.c. ma za zadanie reprezentować nieobecną spadkobiercę, podejmować w jego imieniu czynności procesowe i odbierać korespondencję. Dzięki ustanowieniu kuratora, spadkobiercy, których adres zamieszkania jest nieznaną, mogą skutecznie uczestniczyć w postępowaniu, a ich prawa są należycie chronione.

2. Sytuacja, gdy spadkobiercy są nieznaną

W przypadku, gdy tożsamość spadkobierców nie jest znana, sąd musi podjąć działania przewidziane w art. 672 i 673 k.p.c.

Rola Art. 672 k.p.c.:

„Jeżeli zapewnienie nie było złożone albo jeżeli zapewnienie lub inne dowody nie będą uznane przez sąd za wystarczające, w szczególności gdy nie udało się ustalić spadkobierców, o których mowa w art. 669 zdanie drugie, postanowienie w sprawie stwierdzenia nabycia spadku może zapaść dopiero po wezwaniu spadkobierców przez ogłoszenie.”

Ogłoszenie wzywające spadkobierców jest obowiązkowe, jeśli nie zostało złożone zapewnienie. Istnieją jednak różne opinie w literaturze co do tego, czy sąd musi zawsze zarządzić takie ogłoszenie, czy też może to być kwestia uznania, szczególnie gdy uzna, że złożone zapewnienie lub inne dowody nie są wystarczające (wywołują uzasadnione

wątpliwości), by stwierdzić, że poza zapewniającym lub wskazanymi przez niego osobami nie ma innych spadkobierców (zob. także postanowienie SN z dnia 2 września 1998 r., III CKU 37/98, LEX nr 1215920).

Rola Art. 673 k.p.c.:

> „Ogłoszenie powinno zawierać:

1)

imię, nazwisko, zawód oraz ostatnie miejsce zwykłego pobytu spadkodawcy;

2)

datę śmierci spadkodawcy;

3)

wskazanie majątku pozostającego po spadkodawcy;

4)

wezwanie, aby spadkobiercy w ciągu trzech miesięcy od dnia wskazanego w ogłoszeniu zgłosili i udowodnili nabycie spadku, gdyż w przeciwnym razie mogą być pominięci w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku.”

Zmiana brzmienia art. 673, dokonana na podstawie nowelizacji z 24 lipca 2015 r., ma charakter porządkujący i jest zgodna ze zmianami wprowadzonymi równocześnie w art. 610 i 628. Wprowadzenie terminu „miejsce zwykłego pobytu” do przepisu wynika z potrzeby ujednoczenia kryteriów określających właściwość miejscową sądu spadku z kryteriami decydującymi o jurysdykcji krajowej w sprawach spadkowych (zob. art. 4 rozporządzenia nr 650/2012). Skrócenie terminu zgłoszenia się spadkobierców z 6 do 3 miesięcy uzasadnia się tym, że w dobie powszechnej komunikacji elektronicznej, dotychczasowy 6-miesięczny termin był zbyt długi i negatywnie wpływał na sprawność postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Długi termin mógłby także utrudniać realizację celów postępowania o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego, które ma zapewniać szybkie i skuteczne załatwienie transgranicznych spraw spadkowych. Przepisy nie wykluczają możliwości wezwania zainteresowanych poprzez ogłoszenie publiczne w toku postępowania o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego (motyw 67 i art. 66 ust. 4 rozporządzenia nr 650/2012).

Dopuszczalne jest również dodanie do treści ogłoszenia dodatkowych informacji, które mogą pomóc w prawidłowym rozstrzygnięciu sprawy, takich jak wiek, data urodzenia, imiona rodziców spadkodawcy oraz wezwanie potencjalnych spadkobierców do wskazania swojego miejsca zamieszkania.

Wskazanie majątku spadkowego w treści ogłoszenia jest możliwe, jeżeli sąd dysponuje odpowiednimi informacjami, zwłaszcza pochodzącymi od uczestników postępowania lub wynikającymi ze sporządzonego spisu inwentarza.

Z przepisu wynika również, że jeśli ogłoszenie wzywające spadkobierców okaże się bezskuteczne, stwierdzenie nabycia spadku na rzecz wnioskodawcy będzie możliwe tylko wtedy, gdy udowodni on swoje prawo do spadku (por. orzeczenie SN z 24 maja 1949 r., C 487/49, PiP 1950, z. 1, s. 118).

W praktyce oznacza to, że sąd zamieszcza ogłoszenie, w którym wzywa wszystkich potencjalnych spadkobierców do zgłoszenia swoich praw w ciągu trzech miesięcy od

dnia ogłoszenia. Jeśli w tym czasie nikt się nie zgłosi, sąd może stwierdzić nabycie spadku na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego, pomijając tych, którzy się nie zgłosili.

3. Postępowanie w przypadku braku zgłoszenia się spadkobierców.

Jeżeli mimo ogłoszenia żaden dodatkowy spadkobierca się nie zgłosi, sąd wydaje postanowienie stwierdzające nabycie spadku na podstawie dostępnych dowodów. W przypadku, gdy nie istnieją uprawnieni spadkobiercy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu, co reguluje art. 935 Kodeksu cywilnego.

Rola Art. 935 Kodeksu cywilnego:

„W braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych i dzieci małżonka spadkodawcy, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu. Jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.”

W ten sposób procedura przewidziana w k.p.c. zapewnia, że nawet w przypadku nieobecności znanych spadkobierców lub niemożności ich ustalenia, postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku może zostać zakończone w sposób zgodny z prawem, przy jednoczesnym poszanowaniu praw wszystkich potencjalnych spadkobierców.

Obecne brzmienie przepisu ogranicza się do wskazania, że w przypadku dziedziczenia ustawowego gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jest powołana do spadku w ostatniej kolejności. Jeżeli jednak nie można ustalić ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy na terenie Rzeczypospolitej Polskiej lub znajdowało się ono za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa. Zgodnie z art. 935, gmina lub Skarb Państwa są uznawani za ostatnich w kolejności spadkobierców ustawowych.

Wskazanie podmiotu publicznego jako ostatniego spadkobiercy nie jest nowym rozwiązaniem, opiera się na zasadzie, że spadek nie może pozostać bez spadkobiercy. Podobne uregulowanie znajdowało się w art. 27 § 1 dawnego prawa spadkowego, zgodnie z którym, w przypadku braku krewnych i małżonka spadkodawcy, spadek przechodził na gminę ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a jeżeli znajdowało się ono za granicą, na Skarb Państwa. Nieruchomości ziemskie położone za granicą dziedziczył Skarb Państwa, podczas gdy inne nieruchomości przypadły gminie miejsca ich położenia. Art. 27 § 2 dawnego prawa spadkowego stanowił, że w przypadku dziedziczenia przez kilku spadkobierców, uznawano ich za powołanych do spadku w częściach ułamkowych odpowiadających wartości ich praw.

Sytuacja gminy ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy oraz Skarbu Państwa jako spadkobierców ustawowych różni się od sytuacji innych spadkobierców pod kilkoma względami. Przede wszystkim, ani gmina, ani Skarb Państwa nie mogą odrzucić spadku, który przypada im na podstawie art. 935. Każde takie oświadczenie byłoby

nieważne z mocy prawa, ponieważ naruszałoby przepisy ustawy (art. 58 § 1 w zw. z art. 1023 § 1). Nie jest możliwe, aby Skarb Państwa dziedziczył w sytuacji, gdy gmina odrzuci spadek, ani odwrotnie, gdyby to Skarb Państwa odrzucił spadek. Gmina i Skarb Państwa nie są bowiem powoływani do dziedziczenia z ustawy ani jako podmioty powołane wspólnie, ani w określonej kolejności, jak ma to miejsce w przypadku innych spadkobierców. Ustawa określa różne przesłanki dziedziczenia dla każdego z tych podmiotów, poza wspólną przesłanką braku małżonka, krewnych i pasierbów spadkodawcy. Gmina lub Skarb Państwa mają jednak prawo odrzucić spadek, jeśli został im przypisany na podstawie testamentu.